

MINISTERSTWO RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

ZATWIERDZAM

MINISTER

Elżbieta Rafalska

Program

„Od zależności ku samodzielności”

Warszawa, grudzień 2018 r.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
I. SZCZEGÓŁOWY ZAKRES PREFEROWANYCH DZIAŁAŃ.....	4
II. PODMIOTY, KTÓRE MOGĄ UBIEGAĆ SIĘ O DOFINANSOWANIE.....	6
III. REALIZATORZY PROGRAMU ORAZ ICH ZADANIA	7
IV. GŁÓWNE ZASADY REALIZACYJNE PROGRAMU.....	8
V. FINANSOWANIE PROGRAMU	8
VI. ZASADY SKŁADANIA OFERT	10
VII. TRYB REALIZACJI PROGRAMU	11
VIII. MIERNIKI.....	12
IX. PRZEWIDYWANE EFEKTY REALIZACJI PROGRAMU	12
X. POSTANOWIENIA KOŃCOWE.....	13

WPROWADZENIE

Podstawą prawną Programu „*Od zależności ku samodzielności*” zwanego dalej „Programem” jest art. 23 ust. 1 pkt 7a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508 i 1693), zwana dalej „ustawą o pomocy społecznej”.

Celem głównym Programu jest umożliwienie osobom z zaburzeniami psychicznymi przezwycięzenie trudnej sytuacji życiowej w jakiej się znalazły, której własnym staraniem, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości nie są w stanie samodzielnie pokonać. Ważne jest, aby osoba z zaburzeniami psychicznymi była partnerem instytucji i organizacji, które działają na rzecz osób wymagających wsparcia. W związku z tym istotne jest wzmocnienie i poszerzenie ofert sieci oparcia społecznego w zakresie poprawy sytuacji życiowej i społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi oraz ich rodzin i opiekunów poprzez wsparcie samorządów gmin oraz podmiotów funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej, o których mowa w art. 25 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.

Model Programu jest nastawiony na podniesienie poziomu świadomości osób z zaburzeniami psychicznymi o tkwiących w nich możliwościach oraz przysługujących im prawach co, jak się zakłada, zwiększy pewność siebie oraz umocni ich pozycję, jak również pomoże w lepszym wykorzystaniu potencjalnych możliwości.

W ramach celu głównego wyznaczone są następujące MODUŁY:

MODUŁ I WSPARCIE RODZIN Z OSOBĄ Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI

MODUŁ II SAMOPOMOC

MODUŁ III UMOŻLIWIENIE OSOBOM Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI ZDOBYWANIA KOMPETENCJI NIEZBĘDNYCH DO SAMODZIELNEGO ŻYCIA

MODUŁ IV INTEGRACJA I INNOWACYJNOŚĆ

Realizacja Programu powinna być oparta na włączeniu w sieci oparcia społecznego wszystkich podmiotów działających w obszarze pomocy i integracji społecznej na rzecz inicjowania przedsięwzięć mających na celu pokonywanie przez osoby z zaburzeniami psychicznymi barier uniemożliwiających im uczestniczenie w życiu społecznym.

Użyte w treści Programu pojęcie „zaburzenie psychiczne” należy definiować zgodnie z Międzynarodową Statystyczną Klasyfikacją Chorób i Problemów Zdrowotnych – ICD-10 oraz ustawą z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1878).

Program jest narzędziem motywującym do wdrażania nowych metod pracy z osobami z zaburzeniami psychicznymi, jak również promuje dobre praktyki w zakresie organizowania przez pomoc społeczną oparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Program „*Od zależności ku samodzielności*” zastępuje Program „*Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi*”.

I. SZCZEGÓŁOWY ZAKRES PREFEROWANYCH DZIAŁAŃ

MODUŁ I - WSPARCIE RODZIN Z OSOBĄ Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI

Moduł ma na celu umożliwienie dostępu dla rodzin osób z zaburzeniami psychicznymi do różnych usług np. okresowe zastąpienie w sprawowaniu funkcji rodzicielskich, inicjowanie grup samopomocowych rodziców.

W ramach Modułu I preferowane będą następujące działania:

1. Rozwój skutecznych, innowacyjnych form i metod wsparcia środowiskowego dla rodzin osób z zaburzeniami psychicznymi.
2. Umożliwienie rodzinom osób z zaburzeniami psychicznymi korzystania z usług wspierających okresowe zastąpienie ich w sprawowaniu funkcji opiekuńczych.
3. Szkolenia, kursy i warsztaty dla rodzin osób z zaburzeniami psychicznymi, służące nabyciu niezbędnej wiedzy i umiejętności w radzeniu sobie z chorobą i jej objawami w życiu codziennym.
4. Inicjowanie i wsparcie grup samopomocowych dla rodzin osób z zaburzeniami psychicznymi.

MODUŁ II - SAMOPOMOC

Celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Mając na uwadze prawa oparte na wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości, priorytetem organów i jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, a także innych podmiotów powinno być między innymi zapewnianie osobom chorującym psychicznie i osobom z niepełnosprawnością intelektualną koniecznego im oparcia, by mogły pokonywać bariery utrudniające, a często uniemożliwiające realizowanie ich planów życiowych. Jeśli nie przynosi to zakładanych rezultatów należy preferować działania zmierzające do wspierania naturalnych ogniwo oparcia potrzebnych osobie chorującej

psychicznie i osobie z niepełnosprawnością intelektualną, zwłaszcza takich jak rodzina. Uzupełniającym powyższe przedsięwzięcia winno być działanie zmierzające do inicjowania i wspierania procesu samoorganizowania się, samopomocy osób chorujących psychicznie i osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz ich naturalnych ogniw oparcia, by możliwe było udzielanie sobie pomocy we własnym zakresie, czyli samopomocy w przezwyciężaniu trudnej sytuacji życiowej tych osób.

W ramach Modułu II szczególnie preferowane będą innowacyjne projekty wspierające samopomoc będące operacjonalizacją zasady pomocniczości państwa, oparte na osiągnięciach nauki i dobrych praktyk, w tym zwłaszcza działania zmierzające do rozwoju samopomocy osób chorujących psychicznie i osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz rodzin tych osób, w tym:

1. Edukowanie i motywowanie się osób chorujących psychicznie i osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz ich rodzin w dążeniu do samodzielności.
2. Wspieranie organizowania się osób chorujących psychicznie i osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz rodzin tych osób, np. w formie grup wsparcia - mających na celu udzielanie sobie wzajemnej pomocy w przezwyciężaniu barier, w zaspokajaniu materialnych i bytowych potrzeb, ale i w pokonywaniu trudności na jakie napotykają w funkcjonowaniu społecznym.
3. Wymiana doświadczeń i informacji o znaczeniu samopomocy osób chorujących psychicznie i osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz ich rodzin w tworzeniu możliwości rozwijania kompetencji niezbędnych do ich ogólnego funkcjonowania społecznego.

MODUŁ III - UMOŻLIWIENIE OSOBOM Z ZABURZENIAMI PSYCHICZNYMI ZDOBYWANIA KOMPETENCJI NIEZBĘDNYCH DO SAMODZIELNEGO ŻYCIA

Moduł ma na celu rozwój umiejętności, które przyczynią się do uzyskania możliwie jak najpełniejszej samodzielności w codziennym funkcjonowaniu osób z zaburzeniami psychicznymi

W ramach Modułu III preferowane będą następujące działania:

1. Wzmacnianie motywacji w kierunku rozwoju zainteresowań i umiejętności, które wpłyną pozytywnie na samoocenę uczestników oraz będą prowadziły do ich usamodzielniania.
2. Szkolenia, warsztaty, kursy dostosowane do potrzeb osoby z zaburzeniami psychicznymi.
3. Spotkania ze specjalistami (doradca zawodowy, prawnik, trener – coach rozwojowy itp.).

4. Motywowanie osób z zaburzeniami psychicznymi do udziału w różnorodnych formach aktywności sportowo-ruchowej.
5. Organizowanie spotkań mających na celu zrozumienie własnej sytuacji i poprawę kontaktu z otoczeniem.

MODUŁ IV - INTEGRACJA I INNOWACYJNOŚĆ

Moduł ma na celu inicjowanie i wdrażanie nowych form wsparcia środowiskowego dla osób z zaburzeniami psychicznymi, a zwłaszcza przez jednostki organizacyjne służb pomocy społecznej.

W ramach Modułu IV preferowane będą następujące działania:

1. Wzmacnianie pozytywnej postawy i budzenie świadomości społecznej na temat zaburzeń psychicznych w celu promowania postaw zrozumienia, akceptacji i tolerancji dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
2. Rozwój nowych form i metod wsparcia środowiskowego dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
3. Integracja osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin ze środowiskiem lokalnym poprzez promowanie dobrych praktyk i innowacyjnych działań w zakresie pomocy, w tym usług świadczonych na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi przez jednostki organizacyjne służb pomocy społecznej i inne podmioty oraz tworzenie sieci optymalnych ofert wsparcia.

II. PODMIOTY, KTÓRE MOGĄ UBIEGAĆ SIĘ O DOFINANSOWANIE

O dofinansowanie projektów zgłaszanych do otwartego konkursu ofert w ramach Programu mogą ubiegać się:

1. Jednostki samorządu terytorialnego, które realizują zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej organizując na obszarze swojego działania oparcie społeczne dla osób, które z powodu występujących u nich zaburzeń psychicznych mają trudności w życiu codziennym.
2. Podmioty, o których mowa w art. 25 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, które mogą uczestniczyć w otwartych konkursach ofert na dofinansowanie programów i projektów, wynikających z lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych.

III. REALIZATORZY PROGRAMU ORAZ ICH ZADANIA

Realizacja zadań Programu będzie prowadzona na trzech szczeblach:

1. Szczebel centralny – Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

1) Departament Pomocy i Integracji Społecznej (z następującym zakresem zadań):

- a) przeprowadzanie otwartego konkursu ofert ogłaszanego corocznie przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej,
- b) bieżący monitoring realizacji Programu,
- c) przygotowanie informacji z realizacji Programu,
- d) dokonanie oceny sposobu realizacji Programu pod kątem wprowadzenia ewentualnej jego modyfikacji.

2) Biuro Kontroli (z następującym zakresem zadań):

- a) kontrola wybranych podmiotów realizujących zadania w ramach Programu w zakresie oceny prawidłowości wykonania umów zawartych z Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

2. Szczebel wojewódzki – Wydziały Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich z następującym zakresem zadań:

1) współdziałanie w procedurze otwartego konkursu ofert, ogłaszanego przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w zakresie:

- a) oceny wniosków konkursowych pod względem formalnym,
- b) oceny wniosków pod względem merytorycznym,
- c) opiniowanie wniosków konkursowych: opinia Wojewody (Dyrektora Wydziału Polityki Społecznej Urzędu Wojewódzkiego z upoważnienia Wojewody) dotycząca zasadności wniosku (krótki opis zakresu rzeczowego wniosku, doświadczeń podmiotu i efektów jego działalności na rzecz regionu, prawidłowości rozliczeń i wykorzystania dotacji udzielonych w latach poprzednich);

2) wybór 8 najwyżej ocenionych projektów spośród zgłoszonych do konkursu i przesłanie ich do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

3. Szczebel lokalny – podmioty, które otrzymały dofinansowanie w ramach Programu (z następującym zakresem zadań):

- 1) realizacja projektu poprzez wykonanie zakresu rzeczowo-finansowego oferty konkursowej przyjętej w danym roku przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej do dofinansowania;
- 2) przygotowanie sprawozdania merytoryczno-finansowego ze zrealizowanych zadań.

IV. GŁÓWNE ZASADY REALIZACYJNE PROGRAMU

Program będzie realizowany w oparciu o następujące zasady:

- 1. Konkursowa formuła wyboru** – oznacza to otwarty konkurs ofert i wybór nowatorskich projektów zgłaszanych przez podmioty uprawnione do udziału w tym Programie.
- 2. Limit ilościowy projektów** – oznacza to, że podmioty uczestniczące w tym Programie mogą przedkładać w danym roku budżetowym tylko jeden projekt, który może w drodze konkursu uzyskać dofinansowanie ze środków budżetowych Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, jakimi on dysponuje w części 44 – zabezpieczenie społeczne.
- 3. Moduły Programu** – oznacza to, że zgłaszany do konkursu projekt nie musi obejmować zakresem działań wszystkich czterech modułów Programu, a może obejmować np. jeden z modułów.
- 4. Maksymalna kwota dofinansowania** – oznacza to uzyskanie przez podmioty wyłonione w drodze konkursu dofinansowania w kwocie maksymalnej 100 000 zł. Kwota przewidziana na realizację Programu w 2019 r. wynosi 3 000 000 zł. Kwota na realizację Programu może ulec zmianie w przypadku pozyskania dodatkowych środków na realizację projektów w ramach Programu.
- 5. Procentowy podział finansowania projektów** – oznacza, że koszty realizacji projektów będą dofinansowywane do wysokości 80% kosztów całkowitych projektu, co oznacza konieczność dysponowania przez podmiot składający ofertę konkursową własnym wkładem finansowym w wysokości minimum 20% kosztu całkowitego projektu (wkład osobowy – praca społeczna członków i wolontariuszy, może być wliczona do wkładu własnego).

V. FINANSOWANIE PROGRAMU

Kwoty dofinansowania Programu nie mogą być przeznaczone na:

1. Spłatę zaległych zobowiązań finansowych, wynikających z bieżącej, statutowej działalności wykonawcy projektu.

2. Pokrywanie bieżących kosztów funkcjonowania projektodawcy, takich jak: czynsz, energia elektryczna, opał, dostawa wody, opłaty telefoniczne, itp., pokrywanie wydatków związanych z zakupem nieruchomości oraz realizacją robót budowlano-montażowych lub innych prac adaptacyjnych związanych z przyszłą działalnością projektodawcy.
3. Pokrywanie wydatków poniesionych przed dniem podpisania umowy.
4. Zakup środków transportu, w tym paliwa.
5. Amortyzację.
6. Nagrody, premie i inne formy bonifikaty rzeczowej lub finansowej dla osób zajmujących się realizacją projektu.
7. Zakup środków trwałych w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 15 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2018 r. poz. 395 z późn.zm.) oraz art. 16 a ust. 1 w zw. z art. 16 d ust. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1036, z późn. zm.).
8. Pokrycie kosztów związanych ze świadczeniami pieniężnymi wynikającymi z przepisów ustawy o pomocy społecznej, ustawy o zatrudnieniu socjalnym, ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.
9. Pokrycie kosztów obsługi rachunku bankowego (nie dotyczy kosztów przelewów).
10. Pokrycie kosztów leczenia i rehabilitacji osób.
11. Opłacenie podatku od towarów i usług (VAT), jeśli może zostać odliczony w oparciu o ustawę z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. z 2018 r. poz. 2174, z późn. zm).
12. Zakup nieruchomości gruntowej, lokalowej, budowlanej.
13. Spłatę odsetek z tytułu niezapłaconych w terminie zobowiązań.
14. Pokrycie kosztów kar i grzywien.
15. Pokrycie kosztów procesów sądowych (z wyjątkiem spraw prowadzonych w interesie publicznym).
16. Opłacenie podatków i opłat z wyłączeniem podatku dochodowego od osób fizycznych, składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne, składek na Fundusz Pracy oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.
17. Pokrycie kosztów wyjazdów służbowych osób zaangażowanych w realizację projektu na podstawie umowy cywilnoprawnej, chyba że umowa ta określa zasady i sposób podróży służbowych.

Wybrany projekt nie może być dotowany z innych źródeł, co należy potwierdzić stosownym oświadczeniem.

VI. ZASADY SKŁADANIA OFERT

1. Oferty konkursowe składane w ramach otwartych konkursów ofert ogłoszonych przed 1 marca 2019 r. należy składać na formularzu oferty określonym w rozporządzeniu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 sierpnia 2016 r. w *sprawie wzoru oferty i ramowego wzoru umowy dotyczących realizacji zadania publicznego oraz wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania* (Dz.U. z 2016 r. poz.1300).
2. Oferty konkursowe składane w ramach otwartych konkursów ofert ogłoszonych po 1 marca 2019 r. należy składać na formularzu oferty określonym w rozporządzeniu Przewodniczącego Komitetu do Spraw Pożytku Publicznego w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań z dnia 24 października 2018 r. (Dz. U. z 2018 r. poz.2057).
3. Niedopuszczalne jest nanoszenie jakichkolwiek zmian we wzorze formularza oferty.
4. Wypełnione oferty niezgodnie z instrukcją dotyczącą prawidłowego wypełnienia oferty realizacji zadania, zamieszczanej wraz z ogłoszeniem na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, skutkuje odrzuceniem oferty pod względem formalnym.
5. Oferty, o których mowa w pkt 1 wraz z załącznikami należy przesać listem poleconym do Wydziału Polityki Społecznej właściwego Urzędu Wojewódzkiego.
6. Jeden podmiot może złożyć tylko jedną ofertę.
7. Złożone oferty nie podlegają uzupełnieniu ani korekcie po upływie terminu ich składania.
8. Złożenie oferty na wsparcie finansowe projektu nie jest równoznaczne z zapewnieniem przyznania dotacji lub przyznaniem dotacji we wnioskowanej wysokości.
9. Oferty niekompletne lub złożone na niewłaściwym formularzu nie będą rozpatrywane.
10. Jeśli w kosztorysie występują błędy rachunkowe skutkuje to odrzuceniem oferty pod względem formalnym.
11. Oferty podmiotów, które nie rozliczyły w sposób prawidłowy przyznanej dotacji na realizację zadania publicznego w roku poprzednim, nie będą podlegały ocenie przez Komisję Konkursową.
12. Od decyzji Komisji Konkursowej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej nie przysługuje odwołanie.
13. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zastrzega sobie prawo odwołania konkursu bez podawania przyczyn.

14. W przypadku uwolnienia środków wynikających z:
  - 1) rezygnacji z realizacji zadania przez podmiot, którego projekt otrzymał dofinansowanie;
  - 2) rezygnacji z części dofinansowania przez podmiot, który otrzymał dofinansowanie, w ramach kompetencji Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej pozostaje możliwość dofinansowania projektów do limitu uwolnionych środków.
15. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej podejmuje decyzję, o której mowa w pkt 14 i wybiera do dofinansowania oferty, które zostały pozytywnie ocenione pod względem formalnym i najwyżej ocenione pod względem merytorycznym jednak nie zostały dofinansowane z uwagi na wyczerpanie środków finansowych przeznaczonych na realizację Programu.
16. Oferty, o których mowa w pkt 14 muszą zostać zrealizowane w ramach przyznanych środków i w czasie krótszym niż przewidziano w ofercie.
17. W przypadku niewyczerpania środków finansowych przewidzianych w danym roku na realizację Programu oraz braku możliwości podpisania umów z powodu, o którym mowa w pkt 14, Komisja Konkursowa zwraca się do Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich o nadesłanie 3 kolejnych najlepiej ocenionych ofert oraz ogłasza nowy termin rozstrzygnięcia konkursu.

VII. TRYB REALIZACJI PROGRAMU

1. Szczegółowe terminy oraz zasady przyznawania dotacji i składania ofert związanych z konkursem realizowanym w ramach Programu będą w każdym kolejnym roku jego obowiązywania podawane w ogłoszeniu o konkursie ofert. Ogłoszenie o konkursie ofert będzie publikowane:
  - 1) na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej;
  - 2) w Biuletynie Informacji Publicznej;
  - 3) na tablicy ogłoszeń w siedzibie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej;
2. Komisja Konkursowa ds. Oceny Ofert (zwana dalej: Komisją) będzie co roku powoływana przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. W pracach Komisji będą brali udział przedstawiciele Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz podmiotów, o których mowa w art. 25 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, którzy przyjmą zaproszenie do udziału w pracach i spełnią wymogi określone w ustawie z dnia

24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2018 r. poz. 450, z późn. zm.).

3. Komisja przygotowuje listę najwyższej ocenionych ofert i przedstawi ją do akceptacji Ministrowi Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
4. Wyniki otwartego konkursu ofert będą zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Biuletynu Informacji Publicznej, a także na tablicy ogłoszeń w siedzibie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

VIII. MIERNIKI

W ramach Programu rocznie wsparcie otrzyma około 60 podmiotów, instytucji działających na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi w obszarze pomocy i integracji społecznej. Działania realizowane w ramach projektów dofinansowanych w danym roku przyczynią się do osiągnięcia następujących mierników określonych dla poszczególnych celów Programu:

Lp.	Moduł	Mierniki i wartości docelowe
1.	Wsparcie rodzin z osobą z zaburzeniami psychicznymi	Liczba przeprowadzonych działań (szkolenia, kursy, warsztaty) – min. 120
2.	Samopomoc	Liczba działań dotyczących samopomocy, utworzenie grup samopomocy – min. 20
3.	Umożliwianie osobom z zaburzeniami psychicznymi zdobywania kompetencji niezbędnych do samodzielnego życia	Liczba osób objętych działaniami – min. 100
4.	Integracja i innowacyjność	Liczba przedsięwzięć dotyczących integracji i innowacyjności – min. 20

IX. PRZEWIDYWANE EFEKTY REALIZACJI PROGRAMU

Zakłada się, że w wyniku wsparcia przez Ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego realizacji projektów związanych z organizowaniem oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi – następować będzie:

1. Dalszy rozwój, a także rozszerzenie oferty oparcia społecznego w środowisku lokalnym dla osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin.
2. Rozwój samopomocy. Organizowanie się osób z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzin w celu udzielania sobie wzajemnej pomocy.
3. Poprawa integracji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi.
4. Poszerzenie wiedzy, umiejętności radzenia sobie z problemami życia codziennego osób z zaburzeniami psychicznymi, a także rodzin osób z zaburzeniami psychicznymi.
5. Poprawa efektywności usług świadczonych na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi.

X. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

1. Program wchodzi w życie w dniu zatwierdzenia i obowiązuje do czasu ustanowienia nowego Programu.
2. W sprawach dotyczących interpretacji zapisów Programu oraz konkursów ogłaszanych w ramach Programu właściwy jest Departament Pomocy i Integracji Społecznej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.